

Za komunismu stvořil Jiří Zlatuška první počítačový editor pro šíření zakázaných knih a časopisů

„Word“ pro český samizdat si utahoval z režimu

Jana Soukupová
spolupracovnice
MF DNES

Vydavatelství Jany a Milana Jelínkových převzalo a rozšířilo činnost Müllerových?

Myslím, že to bylo dokonce naopak, Jiří Müller byl nějakou dobu z politických důvodů zavřený a Jelínkovi začali se samizdatem už předtím. Ale popravdě, já jsem ta vydavatelství od sebe moc nerozlišoval. U nás doma se pro samizdat psalo pořád, včetně opisování pravidelných Informací o Chartě 77. Tatínek toho pro samizdat psával tolik a mně to připadalo natolik běžné, že jsem si sám někdy v polovině 70. let vydal tehdy v Československu nedostupnou knihu 1984 od George Orwella, kterou v češtině přepsala maminka mého spolužáka z gymnázia. Dokonce jsem si k tomu z originálu následně dopřekládal přílohu. Zkrátka mi něco takového připadalo jako úplně normální způsob života.

Dějiny českého literárního samizdatu, tedy vydávání komunistickým režimem zakázané i pronásledované písemné tvorby, přináší velmi pozoruhodné příběhy.

Jedním z nich je i vznik prvního českojazyčného textového editoru Morning Star - vzdáleného „příbuzného“ dnešního programu Microsoft Word. Pro potřeby samizdatové činnosti Jiřího Müllera ho ve druhé půli 80. let minulého století vytvořil pozdější rektor brněnské Masarykovy univerzity Jiří Zlatuška.

Tehdy čerstvému absolventovi matematické informatiky a teoretické kybernetiky na přírodovědecké fakultě se podařil nevidaný kousek. Přichystal unikátní program na psaní textu a později i samotnou sazbu pro „podzemní“ obcházení cenzury.

Právě rozhovorem s Jiřím Zlatuškou startuje celoroční seriál brněnské redakce MF DNES k 30. výročí sametové revoluce.

O Jiřím Müllerovi se ví, že byl naprostou jedničkou v konspiraci, tedy utajení své disidentské činnosti, k níž kromě organizování brněnské podzemní univerzity patřila právě bohatá samizdatová činnost ve vydávání a distribuci knih, časopisů i dalších tiskovin. Jak jste se k němu a jeho manželce dostal vy?

Zakonspirovalo to měli opravdu pěkně. Já jsem se k nim dostal přes manžele Jelínkovy (Milan Jelínek byl také disident a samizdatový vydavatel, po listopadu 1989 pak první svobodně zvolený rektor Masarykovy univerzity - pozn. red.). Přátelili se s nimi moji rodiče a můj tatínek pro ně psával na stroji. Doma byly věčně rozložené kopírky, když se ty tisky dávaly dohromady a skládaly se z nich knihy.

30 let svobody

Takže s Jiřím Müllerem jste se dal dohromady později?

Ano, to se stalo až někdy začátkem 80. let. Bylo to díky tomu, že jsem na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity, kde jsem tehdy studoval, sehnal člověka, jehož tatínek byl schopen samizdatové tisky pro ně psával na stroji. Doma byly věčně rozložené kopírky, když se ty tisky dávaly dohromady a skládaly se z nich knihy.

Profil
Jiří Zlatuška (61)

- Vystudoval matematickou informatiku a teoretickou kybernetiku na Masarykově univerzitě v Brně.
- V letech 1998 až 2004 školu vedl jako rektor.
- V roce 2002 se stal senátorem, v roce 2013 pak poslancem za ANO.
- Předloni z hnutí vystoupil, nyní je děkanem fakulty informatiky.

Jak se s vámi tento mistr utajení domlouval? Chodili jste někde nenápadně po parku?

To ne, po parku jsem náhodně chodil jediné s předním brněnským disidentem Jaroslavem Šabatou, který naopak říkal volně kdykoliv cokoliv. (smích) Müller měl ovšem všechno zakonspirovalo naprosto dokonale. Chcete příklad? Bydlel jsem tehdy v Brně v Botanické ulici za rohem ke Kotlářské, tedy dva bloky od tehdejšího sídla Státní bezpečnosti (StB). A Jiří mi tam všechny ty počítače, tiskárny a další tajné dodané stoje ze zahraničí vozil svým zeleným trabantem, který věčně stával před naším domem. A ti estébáci o tom prokazatelně neměli nejmenší tušení. Jsem si tím jistý, protože když se mě pak před mou pracovní cestou do Ameriky pokoušeli lámat ke spolupráci, nepadlo o tom jediné slovo.

Hlavně by vás StB, kdyby to v roce 1988 věděla, do Spojených států v žádném případě nepustila...

Ano, vím bezpečně, že co uniklo třeba přes telefon u nás doma nebo u Jelínkových, estébáci věděli zcela přesně. A mám i další důkaz Jiřího dokonalé konspirace. Paralelně s činností pro něj jsem se totiž přes Petra Oslzlého nebo Mikina Pospíšila, k němuž jsem chodil na hodiny angličtiny, dostal na přednášky podzemní univerzity, které Müller v Brně také organizoval. A když jsem potom na přelomu let 1988 a 1989 učil na univerzitě v Americe, měl jsem s Müllerem domluveno, že mě tam někdo navštíví. Nakonec

se ukázalo, že je to filozof Roger Scruton, který mě do telefonu na rozdíl od tamních Američanů oslovil s dokonalým britským přízvukem. A když se mě potom Scruton zeptal, zda plánuji v Americe zůstat, odpověděl jsem, že mi jednak drží doma rodinu coby rukojmí a pak že v Brně se toho děje vlastně dost zajímavého, například na pozemní univerzitě. Teprve tehdy jsem se dozvěděl, že ji pro Müllera ze zahraničí organizuje právě Scruton, který k nám posílá přednášedce.

Schůzka s britským filozofem už se týkala vašeho českojazyčného počítačového editoru?

Ano, přišel se na něj podívat. Tehdy jsem ovšem ještě neměl svůj vlastní počítač, pracoval jen na velkých sálových terminálech, nikoliv na PC. Ten měla na té univerzitě pouze sekretářka katedry, takže svůj textový editor - zobrazení české abecedy - jsem si zkoušel právě u ní.

A také jste jej tam pro Československo nahrával na takové ty veliké tenké diskety?

Jestli myslíte osmipalcové, tak ty byly jen pro velké počítače. Také je pamatuji, ale tam už se pracovalo s pěti- či třípalcovými. Každopádně do Československa jsem diskety posílal přes londýnskou spolupracovnici Barbaru Dayovou - já do Londýna disketu poštu a ona pak po kurýrovi do Brna.

Chápu dobře, že vámi vytvořený textový editor řešil možnost psa-

Na hraně Jiří Zlatuška se za komunismu pohyboval v disidentském prostředí (zleva s písničkářem Janem Vodňanským, básníkem Janem Skácelem, hudebníkem Jiřím Bulísem a s kolegou programátorem Josefem Gerbrichem). 2x foto: Anna Vavříková, MAFFRA a archiv Jiřího Zlatušky

ni v českém jazyce vlastně na „zelené louce“?

Ne tak docela. Kamarád z Prahy mi poskytl zdrojový text napsaný ve volně šířeném programovacím jazyku Pascal. Jenže původní „zdroják“ neměl zdaleka všechny potřebné funkce, hlavně měl jiné ovládání obrazovky a neuměl slušně tisknout. Takže jsem upravil ovládání obrazovky a rekonfiguroval klávesnici pro tisk. Zkrátka nad tím původním zdrojovým textem jsem postavil editor specifický pro češtinu, pro potřeby tisku knih a pro maximální komfort písáčky, která se při psaní všemi deseti ani nemusela dívat na klávesnici. Stejně jako byla zvyklá u psacího stroje.

Později slavný editor T602 tehdy k dispozici nebyl?

Já ani Müller jsme jej neměli a myslím, že můj Morning Star vznikl opravdu plus minus ve stejné době.

Proč vlastně Morning Star?

Název částečně evokoval původní vzor ovládání zahraničního editoru zvaného WordStar. No a také to byl takový můj vtípek. Chodil jsem totiž na brněnskou základní školu v Antonínské ulici, kde se vyučovala angličtina a občas jsme měli k dispozici denní tisk z Británie, jmenovitě komunistické noviny Morning Star. Což mi přišlo jako dobrý název pro editor sloužící potřebám samizdatu. Když jsem se v Americe tehdy sešel se Scrutonem, opatrně se mě tehdy ptal, jestli vím, co se tak v Británii jmenuje. Smál jsem se a řekl jsem mu, že právě s tímto vědomím jsem svůj editor nazval.

Zetor opustí „pouze“ 170 lidí

BRNO O třetinu méně zaměstnanců, než původně firma avizovala, propustí kvůli úsporám z brněnského Zetoru. Místo 260 tak novou práci hledá „jen“ 170 lidí. Většina už odešla ke konci ledna, zhruba polovina přistoupila na dohodu.

„Propouštění se dotklo manažerů, administrativních pracovníků i dělníků. Zbývající výpovědi rozdám v následujících dnech a týdních, jde vesměs o ty, kteří z různých důvodů nejsou přítomni v zaměstnání,“ podotkl výkonný ředitel Zetoru Marián Lipovský.

Počet výpovědí se podle něj změnil, když po jednání s obchodními partnery svítila naděje na větší od-

běr traktorů, což umožnilo navýšit letošní plán výroby a prodeje. „I tak jde o velký propad, ale nena- plnila se našetřít spekulativní obava, že když odejdou všichni avizovaní zaměstnanci, tak firma dál nebude životaschopná. Ale uvidíme, co bude,“ poznamenal vedoucí odboru Alois Kazelle.

Bezmála stovka zájemců

Zástupci Zetoru nicméně tvrdí, že žádné další „vyhazovy“ neplánují. Už také všem propuštěným předali seznam volných míst firem, které o ně projevíly zájem.

Podle Kazelleho se ozvalo okolo 90 společností a personálních agen-

tur. „Samozřejmě ta nejlepší hnůdečka už jsou ve firmách obsazená. Kolik lidí už má nové místo, chceme teprve zmapovat, stejně jako vyšší mzdy a určitého pohodlí při zaměstnání,“ doplnil Kazelle.

Propouštění Zetor oznámil na konci roku kvůli úspoře nákladů, jelikož se potýká s výrobním a prodejním propadem. V tuto chvíli je pro firmu prioritou snížit počet skladových traktorů v Brně i u obchodních partnerů. Trh se vyvíjel jinak, než společnost odhadovala. „Například v Polsku výhled prodeje poklesl o dva tisíce z důvodu extrémního sucha,“ uzavřel Lipovský.

– Markéta Dušková

Brno

Hospic rozšíří. Město mu přispěje

Dotaci pět milionů korun na opravu severního křídla kláštera svatě Alžběty, který slouží umírajícím lidem, odsouhlasili včera brněnští zastupitelé. Současně s dotací navíc schválili půjčku 15 milionů korun. Společnost Hospic svatě Alžběty chce ještě letos začít s přístavbou a opravami. Po dostavbě nabídne 21 nových pokojů s 23 lůžky odlehčovací služby, která poslouží nevléčitelně nemocným a pacientům s Alzheimerovou chorobou v případech, kdy se o ně nemůže dočasně postarat rodina. Půjčka vy- pomůže hospici do doby, než přijde státní dotace. (pro)

Brno

Postaví obří halu na údržbu vlaků

Ještě v únoru začnou České dráhy stavět novou opravárenskou halu za 219 milionů korun na nádraží v brněnských Maloměřicích. Dvoukolejná budova má měřit přes 150 metrů, čímž umožní údržbu i pěti vozových vlakových jednotek InterPanter. Stavba potrvá 20 měsíců a bude zahrnovat také rozsáhlou přestavbu kolejí. (mos)

Brno

Technici z VUT se zaměří na sport

Specialisté pro práci se sportovními technologiemi budou od září studovat na Vysokém učení technickém v Brně (VUT). Škola jako první v Česku otevírá bakalářský obor sportovní technologie. Zájemci se mohou hlásit do konce března. Výuka zahrne jak matematiku či umělou inteligenci, tak sportovní trénink. „U sportu je potřeba sledovat vývoj kvality pohybu a analyzovat ho. Koupíme přístroj, který umožňuje snímání pohybu člověka v 3D prostoru, nejen při chůzi, ale třeba i při veslování,“ vysvětlila Jana Kolářová z VUT. Absolventi najdou uplatnění ve vývoji. (zab)